

-
16. Грегори П. Политическая экономия сталинизма. – М., 2006.
17. Ленин В.И. Полн. собр. соч. – Т. 41.

Summary

The author examines the problem of political resolutions' adopting manner and exertion of power in Soviet society in 1920-1930s. He analyzes different ways of studying this issue: totalitarian, revisionist, Stalinism concept and so on. The author draws conclusion that dictatorship in USSR wasn't monolithic in spite of highly centralized power character.

М. О. Носик

НАРКОМАТ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКОЇ ІНСПЕКЦІЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНА КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ КП(Б)У – ОРГАНИ КОНТРОЛЮ ПРАВЛЯЧОЇ ВЕРХІВКИ СРСР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (1920–І РОКИ)

Актуальним на сьогодні залишається питання про роль та місце органів партійного і державного контролю в системі радянського, а потім і сталінського тоталітарного режиму, в тогочасних вищих радянських владних структурах (ЦКК КП(б)У НК РСІ).

Як відомо, органи партійно-державного контролю діяли на теренах України та постійно захищали інтереси вищого керівництва Комуністичної партії, яке намагалось зосередити в своїх руках контроль за політичною, соціально-економічною та культурною сферами життя суспільства Радянського Союзу.

Але не можливо досліджувати історичні особливості становлення та функціонування контрольно-ревізійних органів, не висвітливши перш за все політико-адміністративні особливості становлення України у 1920 – поч. 1930-х рр.

Слід зауважити, що починаючи ще з початку 1923 р., після того як був заключений договір про утворення СРСР, Українська СРР стала фактично складовою частиною унітарної, єдиної держави – Союзу РСР, і лише номінально (тобто юридично, згідно союзних домовленостей), Українська СРР вважалася незалежним суб'єктом в складі СРСР (мала право на проведення самостійної внутрішньої та зовнішньої політики).

Виходячи з цього слід зауважити, що лише номінально УСРР мала власні органи державного управління (верховний орган влади – Всеукраїнський з'їзд Рад, що обирав вищий законодавчий орган – Верховну Раду УСРР; вищий орган виконавчої влади – Рада народ-

них комісарів УСРР та вищий орган судової влади – Верховний Суд УСРР). Але фактично ж всіма сферами суспільно-політичного життя в СРСР, а отже, як ми зрозуміли, і на території Української СРР, керувала Комуністична партія (РКП(б), а потім ВКП(б)), територіальним представницьким органом якої в Україні була КП(б)У. Компартія робила призначення на всі головні посади до всіх трьох гілок влади, таким чином зосередивши в своїх руках всю повноту влади як в СРСР, так і в Україні.

На поч. 1920-х рр. в Україні панувала економічна криза, повна розруха та децентралізація промисловості, повністю було зруйновано сільське господарство.

З метою подолання кризи та початку відбудови народного господарства, згідно рішень X-го з'їзду РКП(б) 1921 р., було оголошено про реорганізацію Наркомату Державного контролю на Наркомат Робітничо-селянської інспекції (НК РСІ). Також було створено орган партійного контролю – Центральну контрольну комісію Компартії (ЦКК).

Після реформування НК ДК (Наркомату Держконтролю) на НК РСІ (Наркомат Робітничо-селянського контролю) надзвичайно сильно зросла роль робітників та селян в органах державного контролю УСРР, що призвело до зближення даних органів з профспілковими організаціями та безпосереднім виробництвом. Доля професійних експертів у структурах НК РСІ значно знизилась відразу ж після проведення реорганізаційної реформи.

Одночасно складовою вище наведеного реформування стало й те, що до НК РСІ УСРР були включені всі без виключення відомчі інспекції та органи контролю та ревізії галузевого та регіонального характеру.

Центральний апарат реорганізованого Наркомату РСІ у 1920 р. складався з наступних структурних підрозділів: колегія, інспекція загального та спеціального призначення, відділи [1, с.52].

До інспекції загального призначення належали: Технопромислова, Продовольча та Сільськогосподарська, Охорони праці та народного здоров'я, Просвітництва та пропаганди, Центральне бюро скарг та заяв з Відділом “летючих” ревізій. Окрім цього в наявності були спеціалізовані інспекції: Військово-морська, Польова та Інспекція шляхів сполучення, які були підконтрольні лише НК РСІ РСФРР [2, с.39-40].

Слід наголосити на тому, що особливістю керівних органів НК РСІ УСРР було те, що нарком та колегія РСІ обиралися ВУЦВК УСРР, але після безпосереднього узгодження з НК РСІ РСФРР.

Таким чином можна зробити висновок, що НК РСІ УСРР, до створення СРСР, мав дуже важливу особливість, яка виражалась у його “подвійній” підзвітності та підпорядкованості: центру – Москві (НК РСІ РСФРР) та центральним органам влади УСРР – ВУЦВК, хоча й номінально, тому що всі найважливіші рішення приймалися лише ЦК РКП(б), переважно особисто В.І. Леніним.

Згідно з реформою НК РСІ були створені нові контрольно-ревізійні інспекції місцевого значення. Місцеві інспекції НК РСІ мали таку структуру: РСІ областей, країв, губерній, повітів та волостей, а також районів та дільничні РСІ [3, с.19-20].

Спеціальних же інспекцій на 1920 р. у СРСР було: продовольчих – 28, шляхів сполучення – 39, зв'язку – 3, водного транспорту – 9, військово-окружних – 12, морських – 5, польових – 10. Всього їх кількість складала 78 інспекцій. Але слід зазначити, що спеціальні інспекції, хоча й діяли на території УСРР, але підпорядковувалися на пряму лише НК РСІ Радянської Росії [4, с.29-30].

31 липня 1920 року постановою ВЦВК та ВУЦВК оголошувалося федеральне об'єднання органів НК РСІ УСРР та НК РСІ РСФРР, за яким проголошувалося повне підпорядкування НК РСІ УСРР по відношенню до НК РСІ РСФРР, розпорядження та постанови останнього, завдяки чому обов'язкові для виконання українським Наркоматом РСІ. Але вже через кілька місяців завдяки VIII Всеукраїнському з'їзду Рад всі повноваження знову були повернені НК РСІ УСРР, відносини якого з НК РСІ РСФРР відтепер будувалися на основі взаємних інспекційних завдань по об'єднаним комісаріатам [5, с.11]. Таким чином, НК РСІ УСРР функціонував до 1924-1925 рр.

Також не менш важливою особливістю органів РСІ було й те, що особовий склад поділявся на декілька категорій:

1. делеговані члени РСІ – робітники та селяни, які обиралися робітничими та селянськими колективами для постійної та тимчасової роботи (до 4 місяців) у органах контролю;

2. постійні члени РСІ – ті робітники, які мали стаж роботи в органах РСІ;

3. фактичні контролери – це найбільш підготовлені інспектори РСІ, які мали величезний стаж контрольної роботи;

4. практиканти – найменш підготовлені робітники та селяни, які не можуть самостійно проводити інспекційну роботу [4, с.31].

Але особливістю штатного складу органів РСІ була повна або часткова відсутність професіоналізму у робітничо-селянських інспекторів, які частіш за все не мали навіть середньої освіти, тим паче – не мали знань та навичок з бухгалтерської справи та з документообігу. Тому можна сказати, що партія, намагаючись сконцентрувати в

своїх руках всю повноту влади, в тому числі й владу над органами державного контролю, через партійний актив професійних робітничо-селянських спілок призначала до органів РСІ своїх представників, що діяли від імені Компартії та в її інтересах, хоча й були простолюдинами в своїй більшості.

Чисельність органів РСІ в Україні в 1920 р. є невизначеною через те, що кількість делегованих членів РСІ постійно змінювалася (в залежності від поставлених завдань з контролю та ревізії), але можна припустити, що якщо кількість членів НК РСІ РСФРР у 1-му півріччі 1920 р. складала 15-16 тис. осіб, то в Україні вона могла скласти цифру у 8-10 тис. осіб [4, с.34].

Дуже важливе місце у діяльності керівництва державного апарату та РКП(б) щодо покращення ефективності роботи апарату РСІ займали короточасні спеціалізовані курси, які готували фахівців з контролю та ревізії для РСІ. Всього в УСРР існувало 10-15 таких курсів, які готували до 1 тис. фахівців для НК РСІ [2, с.42].

Щодо питання про створення секцій співпраці та допомоги РСІ, то в Україні у 1920 р. їх було створено 2050, з них робітничих (заводських) – 831 та 1219 сільських. До їх складу входило до 2,5 млн. робітників та селян [4, с.69].

Вже 9 січня 1922 року ВЦВК РСФРР прийняв положення “Про НК РСІ”, яке було дубльоване ВУЦВК УСРР в середині січня 1922 року. Згідно з цим положенням, перед органами РСІ ставилися наступні завдання: 1) здійснення нагляду за діяльністю всіх державних установ та організацій; 2) подібні ж дії по відношенню до суспільних організацій; 3) нагляд за виконанням постанов та розпоряджень владних державних та партійних установ; 4) перевірка правильності витрат та збереження державних коштів; 5) співпраця з органами влади та самоврядування щодо покращення роботи апарату управління; 6) навчання широких мас робітників та селян основам інспекційно-управлінської роботи [6, с.74-76].

В умовах НЕПу органи РСІ віддали перевагу ревізійній діяльності над контрольно-інспекційною. Ревізії підлягали: продподаток, товарообмін, кооперація, паливо, діяльність державних підприємств, оренда державних підприємств, складська бухгалтерія тощо [4, с.72].

Завдяки покращенню співпраці РСІ з профспілками та групами співпраці помітно збільшився особовий склад НК РСІ Української СРР: кількість робітників зросла з 12,9 % у 1920 р. до 18,1 % у 1922 р., у селян – з 9,2 % до 11,2 %, що в сумі склало 25,5 %, а селян – 15,5 %, що в сумі склало 40,8 % [2, с.7-9].

У зв'язку з загальним скороченням штату держапарату кількість штату НК РСІ у 1922 р. скоротилася майже в два рази і становила близько 8 тис. співробітників.

Таким чином, органи державного та народного контролю на протязі 1920-1922 рр., в умовах продовжуючоїся громадянської війни, довели свою високу ефективність та значно покращили функціонування не тільки фінансово-економічної та промислової сфери, але й сфери діяльності апарату держуправління.

Зовсім по новому перед керівництвом Комуністичної партії постало питання про налагодження роботи органів державного та партійного контролю після утворення єдиної, централізованої та монолітної держави – СРСР, до складу якої лише номінально входили незалежні та суверенні союзи республіки, в тому числі й УСРР. Після виникнення СРСР весь держапарат та система управління країною були реорганізовані, але їх ефективність залишалася дуже низькою та непродуктивною. Тому на початку 1923 р. В.І. Ленін виступив з ініціативою щодо повного та корінного реформування органів контролю НК РСІ. Всі свої погляди він виклав у двох статтях: “Як нам реорганізувати Робітничо-селянську інспекцію” та “Краще менше, та краще” [7, с.383-388; 8, с.389-406].

В.І. Ленін стверджував, що вирішальною ланкою у реформуванні органів контролю повинна стати Комуністична партія, яка мала всі важелі управління над всіма державними органами та установами. З даного задуму Леніна стає зрозумілим, що вплив Компартії повинен був позитивно вплинути на діяльність радянського державного апарату. Отже, головною метою реформування НК РСІ відтепер стало покращення роботи державного та радянського апаратів управління і контролю [7, с.383-384].

На XII з'їзді РКП(б), який проходив 17-25 квітня 1923 року, було прийнято план В.І. Леніна по створенню об'єднаного партійно-державного органу контролю – ЦКК-НК РСІ. Відразу ж XII-й з'їзд РКП(б) прийняв резолюцію “Про завдання РСІ та ЦКК”, в якій наголошувалося на провідній ролі цих органів у роботі з покращення держапарату та суміжних з цим питань [9, с.698-701].

З цією метою було проведено повне злиття державної та партійної гілок органів контролю – НК РСІ та ЦКК РКП(б). При цьому залишалися деякі елементи самостійності НК РСІ від ЦКК. Це неминуче призвело до масштабного зростання всебічної ролі ЦК Компартії, контрольньо-ревізійні функції якого серйозно розширилися. Слід зазначити, що дана реформа не мала на меті перекладення функцій НК РСІ на ЦКК, тому що НК РСІ в деякій мірі зберіг елементи самостійності.

За планом В.І. Леніна передбачалося включення до складу ЦКК 300-400 нових членів з лав РКП(б) (в УСРР – членів КП(б)У), але вони повинні були бути вихідцями з робітників та селян. Після певної теоретичної управлінської підготовки ці 300-400 членів ЦКК переводилися до структур керівного апарату НК РСІ та його колегії. Одночасно передбачалося скорочення центрального апарату НК РСІ на 300-400 посадовців. Злиття передбачалося і на місцевому регіональному рівні [8, с.389-394].

Відразу ж перед новоствореними об'єднаними органами ЦКК-НК РСІ були поставлені наступні завдання:

1. сприяти покращенню роботи державного, адміністративного та господарського апарату, з залученням до цього робітників, селян та службовців;
2. перевірка роботи державних органів, підбір кваліфікованих та ідейно “загартованих” кадрів;
3. обстеження і перевірка причин злочинів та халатності в органах держуправління;
4. боротьба за раціоналізацію техніки управління, справочинства, документообігу та звітності;
5. нагляд за правильним виконанням державними органами резолюції та постанов Компартії та Рад;
6. рішуча боротьба з бюрократизмом та тяганиною чиновництва;
7. систематичне та планомірне використання ЗМІ для виконання завдань РСІ та ЦКК
8. контроль діяльності органів народного (державного) контролю з боку ЦКК [10, арк.43-45].

XII з'їзд РКП(б) виробив й конкретні форми зв'язків між апаратами ЦКК та НК РСІ, які полягали у тому, що органи ЦКК та НК РСІ потрапляли, чисто номінально, у взаємну залежність, яка проявлялася у взаємному контролі наступним чином:

“а) XII з'їзд Компартії обрав з числа видатних партійців-робітників та селян 50 нових членів ЦКК, завданням яких було підтримання політично-адміністративної лінії РКП(б) у роботі всього державного апарату, що призвело до розширення функцій ЦКК;

б) Президіум ЦКК у кількості 9 осіб обирався Пленумом ЦКК;

в) голова (нарком) НК РСІ СРСР призначався ЦК РКП(б) по можливості з числа членів Президіуму ЦКК (в Україні – призначався ЦК КП(б)У);

г) до складу колегії НК РСІ входили декілька членів Президіуму ЦКК;

д) всі інші делеговані до РСІ члени ЦКК працювали під безпосереднім керівництвом колегії НК РСІ" [Цит. за: 9, с.699].

Після цього між ЦКК та НК РСІ була вироблена інструкція та положення "Про спільну роботу", затверджена ЦК РКП(б).

Пленарні засідання ЦКК були заплановані на кожні 2 місяці безпосередньо перед пленумом ЦК, який делегував на пленарні засідання ЦКК своїх представників з дорадчим голосом.

Необхідно, однак, зазначити, що важливою особливістю Української СРР у даній ситуації було те, що формально вона була незалежною республікою у складі СРСР до травня 1925 р., коли Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв зміни до Конституції УСРР і тим самим включив її як автономну національну республіку до складу СРСР. Але ще на протязі 1918-1925 рр. специфічною рисою України було те, що всіма процесами суспільно-державного життя тут керувала КП(б)У, як територіальний орган РКП(б), ЦК якої призначав керівництво КП(б)У та затверджував найважливіші партійні рішення щодо УСРР. Фактично ще в той час було встановлене майже повне керівництво Україною центральної союзної партійної верхівки, що реалізувала свої рішення через партійний апарат КП(б)У.

Ще однією специфічною рисою України було те, що НК РСІ УСРР залишався фактично самостійною структурою прокурорського нагляду у складі РНК УСРР та лише номінально "радився" з Москвою, хоча його діяльність повністю була подібною до діяльності НК РСІ Радянської Росії. Але після реформи квітня 1923 року органи ЦКК КП(б)У та НК РСІ УСРР фактично злилися воедино і опинилися під безпосереднім впливом КП(б)У, а на справі – РКП(б), тобто Москви.

Керуюча роль Компартії в органах контролю НК РСІ відразу ж явно проявилася. Вже 30 квітня 1923 року Президія ВЦВК призначила голову ЦКК РКП(б) В.В. Куйбишева наркомом РСІ СРСР. А вже 5 травня 1923 року РНК СРСР за рекомендацією Куйбишева призначив колегію НК РСІ СРСР, до складу якої увійшли, окрім наркома Куйбишева ще 8 осіб: заступник наркома – В.А. Аванесов, другий заступник – О.С. Кисельов, члени колегії – С.Є. Розмирович, М.М. Баранський, С.Є. Чуцкаєв, І.Ф. Манцев, М.І. Ільїн, М.М. Шверник [4, с.115-116].

На підтвердження законності реформування органів НК РСІ СРСР та УСРР у вересні 1923 року ЦВК та РНК СРСР прийняли дві постанови: "Про реорганізацію народних комісаріатів Робітничеселянської інспекції союзних республік" та "Про звільнення Робітни-

чо-селянської інспекції від кола належачих їй обов'язків та функцій". Таким чином офіційно почалося реформування та злиття апарату НК РСІ УСРР з апаратом ЦКК КП(б)У, а також звільнення РСІ від великої кількості дрібних обов'язків [11, с.63].

Але слід зазначити, що на території України існувала держава УСРР, яка мала власний НК РСІ, який після входження України до складу СРСР майже повністю втратив свою самостійність (але лише з травня 1925 року).

Внутрішня структура центрального об'єднаного апарату ЦКК КП(б)У-НК РСІ УСРР на чолі з наркомом РСІ та головою ЦКК М.Ф. Владимирським, представляла собою розгалужену та взаємопов'язану систему відділів та підрозділів (управлінь). До апарату ЦКК-НК РСІ УСРР входили: 1) Секретаріат ЦКК (голова – Шафаренко), до якого входили підрозділи: а) Адміністративний (голова – заступник голови Секретаріату Гревцов); б) Таємний (голова – Каплі); в) Коштовно-бухгалтерський (голова – Лемік); г) господарча частина (голова – Ферапонтів); 2) Організаційно-інструкторський відділ (голова – Шведів); 3) Позапланова інспекція: а) Бюро скарг та Юридична група (голова – Гарасимів); 4) Військова інспекція (на чолі з Романовим); 5) Секція промисловості та праці (голова – Тум); 6) Фінансова секція (на чолі з Волковим); 7) Торгівельна секція (голова – Полікарпів); 8) Сільськогосподарська секція (голова – Андрущенко); 9) Секція культури та освіти (головував Калюжний); 10) Секція охорони здоров'я та Собезу (на чолі з Волошиним); 11) Відділ поліпшення держапарату та радапарату, до складу якого входила Центральна структурно-штатна комісія (голова – Терехів), та Укрдержбуд при НК РСІ УСРР (на чолі з Славуцьким). При цьому структура та штат НК РСІ УСРР затверджувалася та узгоджувалася колегією НК РСІ СРСР та Президіумом ЦКК РКП(б) [12, арк.5].

Таким же чином затверджувались структура та штатний склад й органів ЦКК КП(б)У.

Остаточний постійний склад колегії НК РСІ УСРР був затверджений 14 січня 1926 року постановою РНК УСРР та, неофіційно, ЦК КП(б)У. За цією постановою головою НК РСІ Української СРР було знову призначено Владимирського М.Ф., а його заступниками – Демченко М.Н. та Теренова Р.Я. Членами колегії НК РСІ УСРР були призначенні: Герасимов М.І., Супрун А.Д., Пахамов Я.Є., Тун Я.А. та Левицький М.В. [13, арк.10].

В сфері діяльності НК РСІ УСРР та ЦКК КП(б)У, відповідно, залишалися такі функції, як контроль та інспекція обмеженого кола питань, якими займалися лише три українські інспекції: Адміністративна, Культурно-просвітницька та Сільськогосподарська. Всі інші

питання життєдіяльності УСРР, які начебто мали загальносоюзне значення, залишились у віданні лише НК РСІ РСРР та ЦКК РКП(б).

В цьому НК РСІ УСРР повторив долю НК РСІ РСФРР, на основі якого було створено НК РСІ РСРР, що поглинув весь управлінський апарат даного органу. Відтворений НК РСІ РСФРР був лише 13 грудня 1923 року, а коло його повноважень не перевищувало повноваження НК РСІ УСРР (тобто лише контроль, інспектування та ревізія культурної сфери життя суспільства, частково – покращення роботи органів державного управління та збільшення ефективності та продуктивності сільського господарства).

Особливістю реформування та реорганізації органів НК РСІ стало їх злиття з апаратом ЦКК Комуністичної партії згідно з рішенням XII з'їзду РКП(б), але при цьому фактичне злиття ЦКК та РСІ відбулося лише на вищому рівні – саме в керівному апараті ЦКК-НК РСІ, а провести реформування контрольно-інспекційних органів на місцевому регіональному рівні в повній мірі не вдалося.

Слід зрозуміти, що принаймні до початку 1924 р. органи партійного контролю – КК, а також органи державно-радянського контролю – РСІ, які функціонували на місцевому рівні відокремлено один від одного і не займалися взаємним контролем. У 1925 р. в Україні було утворено 41 округ та 706 районів [14, с. 102-103]. Відповідно в межах України було створено стільки ж районних та окружних управлінь КК-РСІ. При цьому в кожному районному та окружному управлінні даного типу органів контролю було задіяно від 10 до 20 інспекторів (від КК – лише 3-5 осіб).

Таким чином, фактично, починаючи з 1923 р. органи ЦКК-НК РСІ УСРР на центральному рівні були повністю об'єднані й поставлені під контроль Москви і лише на місцевому рівні органи КК-РСІ (окружні та повітові), залишалися до 1925-1926 рр. окремими органами контролю, які діяли окремо, але на пряму підпорядковувалися центральній правлячій партійній верхівці.

Джерела та література

1. Морозов Л.Ф., Портнов В.П. Органы ЦКК-НК РКИ в борьбе за совершенствование Советского государственного аппарата (1923-1934 гг.). – М., 1964.
2. Морозов Л.Ф., Портнов В.П. Социалистический контроль в СССР: Исторический очерк. – М., 1984.
3. Портнов В.П., Якушев Д.В. Рабкрин и борьба с бюрократизмом. – М., 1989.
4. Иконников С.Н. Организация и деятельность РКИ в 1920-1925 гг. – М., 1960.
5. Харченко В.И. Деятельность ЦКК и НК РКИ УССР по совершенствованию государственного аппарата и делопроизводства в республике (1920-1930 гг.): Автореф. дис... канд. ист. наук. – М., 1988.
6. Архипов В.А., Морозов Л.Ф. Борьба против капиталистических элементов в промышленности и торговле, 20-е – нач. 30-х гг. – М., 1978.

7. Ленин В.И. Как нам реорганизовать Рабкрин (предложение XII съезду) // Полное собрание сочинений. – Изд. 5-е. – Т. 45. (март 1922- март 1923 гг.). – М., 1964.
8. Ленин В.И. Лучше меньше, да лучше // Полное собрание сочинений. – Изд. 5-е. – Т. 45 (март 1922- март 1923 гг.). – М., 1964.
9. О задачах РКИ и ЦКК // РКП(б). Съезд, 12-й. Москва. 1923 г.: Стенографический отчет. – М., 1968.
10. Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-664. – Оп. 1. – Спр. 2.
11. Краснов А.В. Социалистический контроль: исторический опыт КПСС. – М., 1987.
12. Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-664. – Оп. 1. – Спр. 18.
13. Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-664. – Оп. 1. – Спр. 8.
14. Медінцев А.Г. Удосконалення адміністративно-територіального устрою і структури місцевих Рад Донбасу у 1926-1932 рр. // Український історичний журнал. – 1976. – № 3.

Summary

The Modern Ukrainian organs of control have serious problems, such as the soviet organs of control in 1920-1930-th. This scientific research is dedicated to the study of the processes of the forming and activity of Central control commission of Communist party and Workers-Peasants inspections in 1920-1930-th.

С. Р. Лях

ДИКТАТУРА ПОСЕРЕДНОСТІ: КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ РЕГІОНАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА ПОРЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ (1920–1925 РР.)

Сучасна методологія історії націлює на деконструкцію звичних стереотипних уявлень, до більшої рішучості у «роздяганні» макроісторичних штампів, розвінчуванні посяяних у минулі часи ілюзій, побуджує до енергійнішого задіяння істориком іронії як одного з інструментів пізнання.

Однією з центральних міфологем ХХ ст. є, безумовно, ідея «диктатури пролетаріату». В межах міфологеми диктатури пролетаріату міцно вкорінилися уявлення про домінуючу політичну силу епохи (більшовиків, комуністів, партноменклатури) як про революціонерів, які нібито керувалися ідеальними, ідейними мотивами, такими як суспільний переворот, класова боротьба, побудова «нового суспільства», як мінімум – помста «старому світу». Велика частина роботи по деконструкції цієї наївної міфологеми істориками вже пророблена: на сьогодні вже переконливо показано, що диктатура проле-